

Het dagelijks leven in Oostende tijdens de bezetting (1940-1944): deel 3

door Roger JANSOONE

3. HET BEGIN VAN DE BEZETTING : twee weken dood en vernieling.

“Er nennt’s Vernunft und braucht’s allein, nur tierischer als jedes Tier zu sein”
(Goethe, in “Faust”)

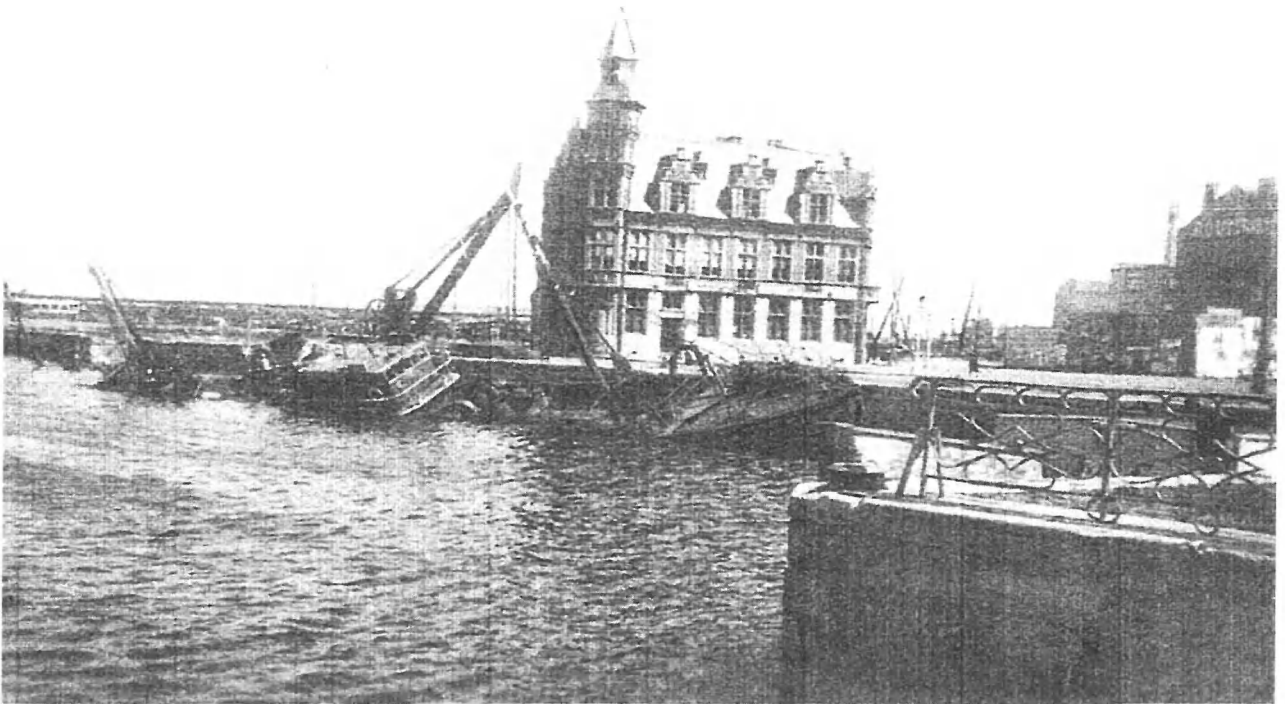
Een nieuwe en totaal andere bezetting

In 1914 was het bezetten van Oostende bijna een “fait divers”. Gedurende bijna drie maanden was er aanvankelijk slechts weinig te merken van een oorlogstoestand tot de stad aan zee uiteindelijk zonder slag of stoot werd bezet door een handjevol Duitse soldaten, wat toen niettemin door de Duitse propaganda werd uitgebazuind als een roemrijke “verovering”.

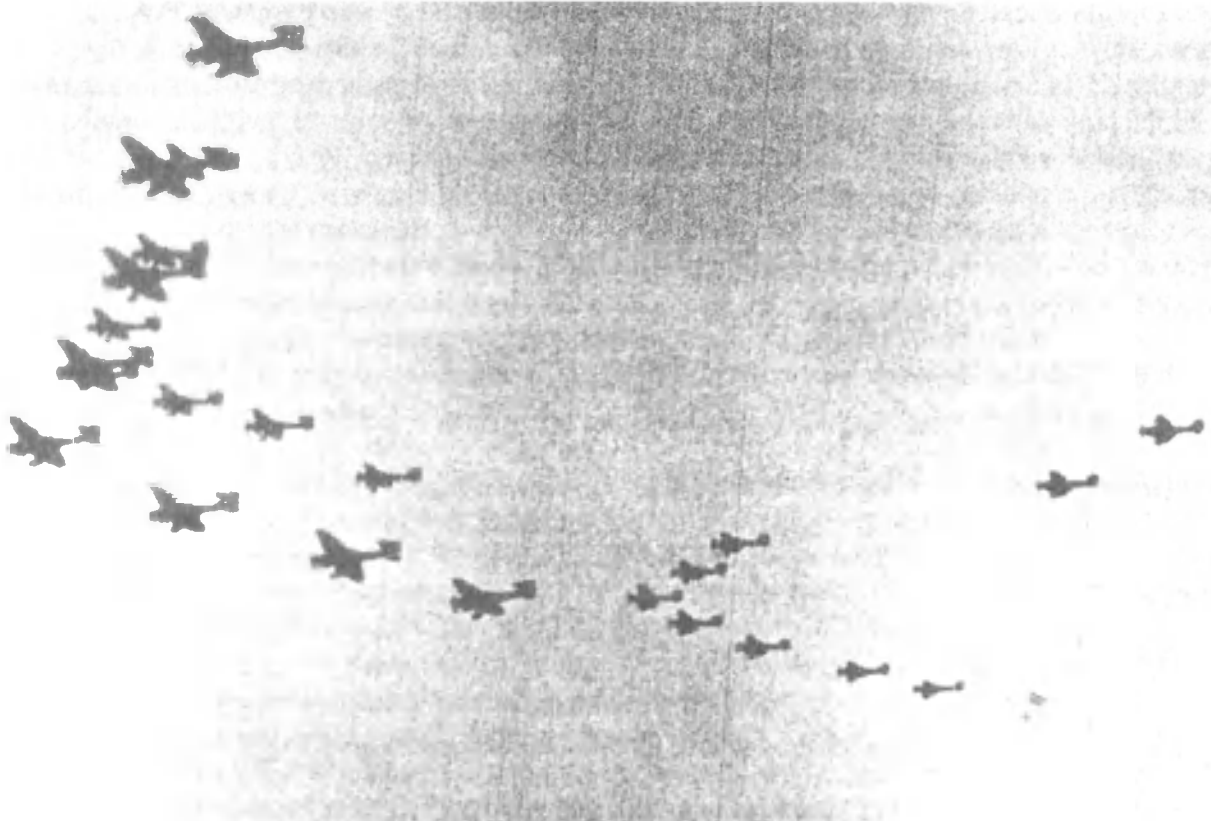
In 1940 lag dit helemaal anders. Want reeds op 10 mei 1940 in de vroege morgen werd Oostende opgeschrikt door het loeien van sirenes, een angstaanjagend geluid dat - samen met het gehuil van Stuka’s - de hierna volgende dagen vertrouwd in de oren zou gaan klinken. Ook reeds op 10 mei - indachtig 1914/18! - begon het hamsteren evenals de stormloop op de postkantoren voor het afhalen van spaarcentjes. Hamsterwoede had vooral deegwaren op het oog alsmede suiker, zout, zeep, kaarsen, textiel en lucifers. Enkel wat deegwaren betreft, was er al vlug een groot tekort, doch andere vormen van voedselschaarste bleven vooralsnog uit.

Een ander vroeg opduikend probleem was dat van de vluchtelingen. Oostende had daar in 1914 enige ervaring mee opgedaan, maar toen niet zo onmiddellijk als in 1940. Want reeds op 11 mei kwamen de eerste vluchtelingen toegestroomd, doorgaans mensen uit Limburg, de eerste provincie die al dadelijk in de frontlijn terechtgekomen was. Duitse oorlogsmisdaden van 1914 lagen bijna nog vers in het geheugen en er ontstond dan ook al vlug paniek onder de bevolking (en niet helemaal ten onrechte, zoals spoedig zou blijken). Door het Stadsbestuur werd in café “De Witte Bank” in de Oesterbankstraat een onthaaldienst voor vluchtelingen geïnstalleerd. Omdat men (geleerd door 1914) zich mocht verwachten aan een toestroom, werd onmiddellijk gepoogd zoveel mogelijk vluchtelingen ertoe te bewegen hun tocht voort te zetten in de richting van Frankrijk. Oostende had trouwens reeds sedert de tweede helft van de jaren dertig bestendig af te rekenen met een probleem van berooide vluchtelingen uit Duitsland en Oostenrijk, vooral Joden en politieke bannelingen (communisten en socialisten), waarvan velen illegaal in ons land verbleven, maar bijna allen bezielde met de hoop de wijk te kunnen nemen naar Groot-Brittannië met een al dan niet vervalst uitreisvisum. Een situatie die in een enigszins andere versie en context ons vandaag ook nog bekend voorkomt!

Nieuw was ook dat reeds op 13 mei bepaalde Ministeries (in het grootste geheim) uitweken naar Oostende : het Ministerie van Buitenlandse Zaken in hotel “Wellington” (thans hotel “Andromeda”, na nieuwbouw in de jaren zeventig), en het Ministerie van Economische Zaken vond een onderkomen in hotel “Helvetia”. Er mocht hierover niets uitlekken, want de radio-omroep NIR bleef bevestigen dat de regering en de ambtenarij onverschrokken op hun post bleven in Brussel. Dit geheim is zo goed bewaard gebleven dat zelfs nu nog weinigen hiervan op de hoogte zijn. Ook de goudvoorraden van de Nationale Bank zouden al snel overgebracht worden naar Oostende, voor verscheping naar Groot-Brittannië.

Schepen Gekelderd in de dokken

Stuka's ten aanval

Doortocht van de Fransen

Volledig nieuw en nogal schokkend was het feit dat de plaatselijke overheid al vlug de controle over het beleid en de gezagsuitoefening begon te verliezen, niet alleen omdat sommige notabelen plots niet meer op hun post bleken te zijn (of in ieder geval niet meer bereikbaar waren) maar vooral omdat het Franse leger (de 7^e Legergroep) al onmiddellijk op 10 mei was binnengevallen in West-Vlaanderen, richting Nederland. Reden hiervoor was een verkeerde inschatting van de Franse legerleiding die dacht dat de Duitsers Nederland zouden overrompelen om vervolgens het Belgisch leger aan te vallen in de linkerflank en daarna door te stoten naar Frankrijk, ... een gewijzigde versie van het reeds in 1914 beproefde plan von Schlieffen. Die fatale Franse vergissing was allicht de hoofdoorzaak van “la débâcle”, de ongelooflijk snelle ineenstorting van het Franse leger. De onverstandige Belgische neutraliteit was een ernstige handicap voor de Franse en Britse legerleiding omdat dit iedere vorm van klare voorafgaande afspraken en regelingen onmogelijk had gemaakt. Generaal Gamelin, de Franse opperbevelhebber, was met die neutraliteit dan ook niet erg ingenomen en verklaarde onomwonden: “Indien het Franse leger België pas mag binnentrekken wanneer een Duitse aanval is begonnen, dan komen wij alleszins te laat!”. Neutraliteit is overigens in de praktijk een buitengewoon moeilijk spelletje evenwicht, waarbij de realiteit vaak overheelt naar deze of de andere partij, naargelang de aard en de omvang van de handelsbetrekkingen die immers determinerend zijn voor de inhoudelijke betekenis van “neutraliteit”. Met Nazi-Duitsland kon men schitterende zaken doen, en waar het geld hiervoor vandaan kwam, had geen enkel belang want “pecunia non olet” (geld stinkt niet). Zo kan men zich ook vragen stellen omtrent de “neutraliteit” van Zweden en Zwitserland tijdens de oorlog (het heeft hun, hoe dan ook, geen windeieren opgeleverd), terwijl die van Spanje duidelijk een lachertje bleek te zijn!

Ofschoon de Fransen bij hun doortocht werden toegejuicht, gedroeg hun leger zich hier al dadelijk arrogant en quasi als een bezettende overheid. Tegenover de geallieerden was België “neutraal” geweest (ook t.o.v. Duitsland, doch veeleer “deutschfreundlich”, althans in hogere kringen) en dat stemde de Fransen wantrouwig, des te meer daar zij terechtwamen in een land waar men een taaltje sprak dat verdacht veel op Duits leek en waar sommige politieke partijen, verenigingen en zakenmiddens duidelijk sympathiek stonden tegenover Duitsland. Zolang de Franse troepen in spoedtempo moesten oprukken naar de vijand, gedroegen zij zich vrij behoorlijk, doch plundering en vandalisme in leegstaande woningen werd schering en inslag wanneer zij hun bestemming in Zeeland bereikten. In Terneuzen gaf de zelf-geproclameerde Franse stadscommandant het bevel tot ontruiming van het stadje, ... waarna Franse en ook nogal wat Belgische militairen naar hartelust konden plunderen! Ook Breskens en Sas van Gent hadden hieronder zwaar te lijden. De komst van de Duitsers werd dan ook met opluchting begroet door de bevolking in Zeeland en vooral in Zeeuws-Vlaanderen.

Anderzijds gedroegen de Duitsers zich doorgaans correct en gedisciplineerd, doch men mag niet uit het oog verliezen dat - zoals in 1914 - hun troepen (en niet alleen de SS) soms, al dan niet in het heetst van de strijd, konden overgaan tot “represailles” tegen “francs-tireurs”, zoals tijdens de slag aan de Leie op 27 mei in Meigem (waar zij burgers opsloten in de kerk en van op het oksaal granaten gooiden in de menigte, met als gevolg 27 doden en veel gewonden) en vervolgens vooral in Vinkt op 27 en 28 mei, met 90 slachtoffers (mannen, vrouwen en zelfs kinderen, veelal gruwelijk afgemaakt met bajonetsteken), een oorlogsmisdad waarvoor de daders, ofschoon gekend (het 377^e Regiment van de 225^e Infanteriedivisie uit Hamburg), na de oorlog nooit werden verontrust. Dit was ook zo voor andere Duitse oorlogsmisdaden in België; zelfs inzake de kampbeulen van Breendonk werd geen poging gedaan om de Duitse bewakers uit te leveren aan België of te doen veroordelen in Duitsland. Overigens was er na W.O.I al evenmin strafrechtelijke vervolging van Duitse oorlogsmisdaden. Waar blijft hier dan de *immanente gerechtigheid* ?

Doch dit gebrek aan Franse zelfdiscipline (dan nog bij “elite-troepen”!) was een zeer slecht voorteken voor de komende krijgsv verrichtingen. Het Franse leger had een duidelijk tekort aan “encadrement” en was erg gedemoraliseerd door pacifisme, inactiviteit en verveling tijdens “la drôle de guerre”, terwijl hun tegenstanders intussen een oorlog hadden uitgevochten in Polen. Het gebrek aan omkadering was vooral ingevolge het feit dat de beroepsofficieren die de slachting van W.O.I hadden overleefd, waren bevorderd naar het hoger echelon terwijl het lager echelon grotendeels moest opgevuld worden met reserve-officieren en reserve-onderofficieren, zeker geen beroepsmilitairen en meestal weinig opgeleid en gemotiveerd.

Hetzelfde probleem stelde zich ook in het Belgische leger dat overigens was “opgezwollen” tot een mastodont van ruim 600.000 man, een “getalsterkte” die men zich thans (zelfs met een intussen flink toegenomen bevolking) zeker niet meer kan voorstellen! Dit was een enorme en zinloze geldverspilling, en dat gold al evenzeer voor het bouwen van een gordel van forten (o.a. Eben Emael), een voorbijgestreefd concept in de nieuwe bewegingsoorlog. Bovendien was het militair mobiliseren (eigenlijk immobiliseren!) van zo’n massa arbeidskrachten een zware handicap en aderlating voor de zich nog herstellende Belgische economie. Met veel minder kosten had men een kleiner en flink bewapend leger kunnen organiseren van mobiele eenheden, zelfstandige tankbrigades, een moderne luchtmacht ter beheersing van het Belgisch luchtruim, een civiele preventie en defensie, de mobiliteit van het verkeersnet, en *last but not least* een hecht en doeltreffend samenwerkingsverband met de Franse en Britse legerleiding, of, met andere woorden, het opzeggen van de onzinnige neutraliteitspolitiek. Ja, indien ...

De “Sûreté Nationale” in actie ...

Bovendien waren de Fransen (trouwens ook de Belgen) bezeten van de waanvoorstelling over een “vijfde colonne”. Het hoeft dan ook geen verbazing te wekken dat in het kielzog van het Franse leger een afdeling van de “Sûreté Nationale” kwam opdagen met een verlangenlijstje, want hun achterhoede moest worden schoongeveegd van *spionnen, nazi-sympathisanten en saboteurs*. Uiteraard was dit een aantasting van de integriteit en de soevereiniteit van ons eigen nationaal veiligheidsbeleid ... maar “à la guerre comme à la guerre”! De Fransen installeerden in Oostende een “Bureau de la Sûreté”, kennelijk omdat zij hadden vernomen dat (reeds op 13 mei) Belgische ministeries zouden worden overgebracht naar Oostende. Op 14 mei namen de agenten van de Sûreté het initiatief om zelf over te gaan tot arrestatie en deportatie van “des suspects”. Omdat zij niet zo maar konden beginnen met aanhoudingen in een voor hen onbekend milieu (en zij niet konden rekenen op enige voorkennis van de Franse militaire inlichtingendienst), hadden zij hiervoor de medewerking nodig van plaatselijke politie- en veiligheidsdiensten, al was het maar door het overhandigen van “zwarte lijsten”.

Het gekke van de zaak was dat die *zwarte lijsten* nog “in voorbereiding” waren. Op 10 mei had de Belgische Staatsveiligheid (in opdracht van Minister van Justitie Janson) telegrafisch alle politiediensten de opdracht gegeven onverwijld over te gaan tot arrestatie van “politiek verdachte personen”. Omdat hiervoor niet vooraf - na zorgvuldige “screening” - lijsten waren opgesteld, gaf dit aanleiding tot volslagen willekeur, in Oostende nog verergerd omdat na een eerste razzia op 10 mei nog een tweede, thans “Franse” razzia volgde op 14 mei. Wegens de verre gaande politieke gevolgen van dit idiotoot en ondoordacht optreden wordt hierop nader ingegaan in een hierna volgend hoofdstuk “Verwarde meidagen ... met verwarrende gevolgen”. Deze golf van uit de hand gelopen arrestaties en deportaties (met de beruchte “spooktreinen”) bereikte een dieptepunt met de massamoord in Abbeville op 20 mei 1940 (waarbij o.a. ook Joris Van Severen, leider van het Verdinaso, door een losgeslagen Franse soldateska werd neergeschoten). “C’est pire qu’un crime, c’est une erreur” (dixit Talleyrand).

Ook de Duitsers (nochtans de vermeende “opdrachtgevers” van deze spookachtige “vijfde colonne”) begrepen er blijkbaar niets van toen zij kort nadien kennis kregen van al die arrestaties en deportaties. “Für welche führende oder sekundäre Rolle im Geheimdienst kamen diese Leute auf eine Schwarze Liste? ... wenn es überhaupt eine Schwarze Liste gegeben hat?”, zo zei mij een oudere Duitse collega die tijdens de bezetting in België verbleef. En hij had hierbij nog een scherpzinnige bedenking: “Es gab in Belgien ein Innenministerium, die Polizei und Gendarmerie und auch die Staatssicherheit. Offenkundig waren dessen Schubladen für den Fall eines Nazi-Angriffs leer. Denn Europa hatte die Demokratie eigentlich schon fast überall abgeschrieben. Ein Glück, dass viele Engländer noch etwa anders tickten aber wohl nicht ahnten, welche Zeche sie deswegen erwartete”. Deze kolossale miskleun was alleszins “gefundenes Fressen” voor de *Propaganda-Abteilung*. Al in 1941 verscheen overigens bij Uitgeverij “Volk en Staat” (V.N.V.) het gedenkboek “Het bloedbad van Abbeville” (auteur: Maurits Van Gijsegem, met een voorwoord van August Borms). Prijs bij voor-intekening: 15 frank (luxe-uitgave: 50 frank). Mooi uitgegeven!

Historici - voor zover zij zich hiermede hebben willen inlaten – hebben gezocht naar een “aanvaardbare” verklaring voor deze beschamende episode uit onze geschiedenis. Een onder hen noemde dit een “tragisch misverstand”, een uit de hand gelopen jacht op de ongrijpbare (want onbestaande) *vijfde colonne*. Een “misverstand” was dit misschien wel in het geval van de groentehandelaar die tijdens zijn ronde werd opgeëist om met zijn bestelwagen opgepakte verdachten over te brengen naar de gevangenis. Aldaar aangekomen, werd hij tot zijn grote ontsteltenis opgesloten samen met de arrestanten om vervolgens te worden weggevoerd naar Frankrijk. *Wrong time, wrong place ...*

Terreurbombardementen

Oostende viel slechts de laatste dag van de “achttiendaagse veldtocht” in handen van de vijand. Doch reeds vanaf 15 mei was er een begin van bezetting ... vanuit de lucht. De Luftwaffe beheerste immers ongehinderd het Belgisch luchtruim. Sporadisch verschenen er wel enkele Franse of Britse vliegtuigen, maar de kleine en verouderde Belgische luchtmacht was al op 10 mei grotendeels vernietigd aan de grond ... ofschoon reeds uren voordien een algemeen alarm was verspreid (dank zij de Belgische militaire attaché in Berlijn). Het is nog steeds een raadsel waarom die vliegtuigen toen niet zijn opgestegen. Anderzijds was de Nederlandse luchtmacht wél in de lucht en hebben hun piloten flink weerwerk geboden en zelfs nogal wat Duitse vliegtuigen neergehaald. Het goede nieuws is dat de Belgische piloten hierdoor dan maar een heenkomen hebben gezocht in Frankrijk om vervolgens te belanden in Engeland waar zij onmiddellijk zouden worden ingeschakeld voor de “Battle of Britain”.

Oostende werd al vlug een begeerde prooi van de Luftwaffe. Reeds op 15 mei kreeg de stad een eerste luchtaanval te verduren, met eerst een raid op het fort “Napoleon” (waarin Franse mariniers waren ondergebracht) en vervolgens een bombardement op Oostende-Kaai waar vluchtelingen opeengepakt zaten te wachten op inscheping naar Engeland. Als “toemaatje” gingen de Stuka’s ook nog het stadscentrum (de Kapellestraat en de aanpalende straten) onder vuur nemen, en als “pièce de résistance” dropten zij een aantal magnetische mijnen in de havengeul. Dadelijk werd overgegaan tot het opruimen van die gevaarlijke spullen, terwijl de “Zinnia” de havengeul versperde zolang het sein niet weer op groen kon gezet worden.

Een tweede luchtaanval op 19 mei werd op 21 mei gevolgd door een bombardement waarbij het stadscentrum werd bestookt met een vloed van brandbommen. De grootwarenhuizen “Uniprix”, “A l’Innovation” en “Grand Bazar” gingen in de vlammen op, evenals bijna gans de Kapellestraat en grote delen van de Lijnbaanstraat. Die dag wist de Duitse radio-omroep te berichten dat “in Ostende ist das Judenviertel erfolgreich angegriffen”, ...meteen dus al een aanval met een antisemitisch geurtje! Feit is dat er toen in Oostende - vooral in het stadscentrum - heel wat joodse

winkels en handelszaken waren. Onder de bekwame leiding van bonthandelaar (en kunstenaar) Carol Deutsch (een goede vriend van James Ensor) was er een bloeiende joodse gemeenschap, aangevuld met een groot aantal joodse vluchtelingen, en de Duitse inlichtingendienst was hiervan natuurlijk perfect op de hoogte.

De bommenterreur leek eindeloos te worden. Op 24 mei werd het “Hôtel de la Plage” tijdens de dag zwaar gebombardeerd, ongetwijfeld een oorlogsmisdaad want het hotel was omgevormd tot een militair hospitaal en was duidelijk als dusdanig gemarkeerd. In deze laffe aanval op weerloze gewonden zijn naar schatting een vijftigtal militairen levend verbrand. Een andere schanddaad was het bestoken van het Burgerlijk Hospitaal. Brandbommen werden ook afgeworpen op de Vuurtorenwijk, de installaties van Cockerill en de houtwerven van Deweerdt en Snauwaert.

De brandweer van Oostende was vanzelfsprekend compleet overrompeld en kreeg al vlug versterking vanwege de korpsen van Brugge, Nieuwpoort, Wenduine en Blankenberge. Op 21 mei werd de hulp van de Brugse brandweer ingeroepen om het PTT-gebouw te redden van volledige vernieling: op het dak waren brandbommen terechtgekomen en men wilde het gebouw nog wat in gebruik houden, meer bepaald de laatste telefooncentrale die toen nog in verbinding stond met Engeland. De Brugse brandweer was voor dergelijke klusjes uitgerust met twee Ford-wagens die waren voorzien van uitschuifbare ladders en vier motorpompen. Dat het van Duitse zijde werkelijk om terreur ging, werd bewezen door het feit dat pompiers tijdens bluswerken genadeloos onder mitrailleurvuur werden genomen door laag scherende Stuka's. Op 21 mei kregen de brandweermannen dan nog hulp vanuit een onverwachte hoek: Nederlandse soldaten die waren teruggeslagen uit Zeeuws Vlaanderen, belandden in Oostende en boden spontaan hulp aan bij opruimingswerken en voor het bewaken van getroffen zones tegen plundering. Na aanvankelijk enig wantrouwen bij het zien van die “rare” helmen en uniformen, waren de Oostendenaars maar al te blij dat ze plots hulp kregen van “Ollanders”.

Maar nog was Oostende niet aan het eind van deze beproevingen, want in de nacht van 27 op 28 mei (dus nog net vóór de capitulatie van het Belgisch leger) kreeg de stad een reeks bombardementen te verwerken. Hele huizenblokken verdwenen in de vuurzee, waarin tevens het prachtig Stadhuis het archief en de stadsbibliotheek. De Kapellestraat, het Wapenplein en aanpalende straten werden een gigantische puinhoop. Daags voordien, op 27 mei, was het Westerkwartier zwaar geteisterd, en o.m. ook de Conscienceschool. Toevallig waren in die school voorlopig een veertigtal voor legerdienst opgeroepen jongeren ondergebracht (de zogenaamde CRAB's) en zij vonden hier een gruwelijke dood. De meeste waren zodanig verminkt en verkoold dat slechts elf lijken konden geïdentificeerd worden.

Oostendenaars kregen een geweldig gevoel van leedvermaak toen zij mochten meemaken hoe Duitse troepen die (de dag van de capitulatie) op 28 mei kort na de middag de stad binnentrokken, door hun eigen vliegtuigen werden bestookt! Slechts nadat de vloekende moffen op gevaar van hun leven in allerijl grote hakenkruisvlaggen hadden uitgespreid op het (huidige) Canadaplein, het Hazegras en Petit Paris, hadden de alles vernietigende Stuka's eindelijk in de gaten dat er een einde gekomen was aan het bommenfestijn.

Een precies dodental kon in deze chaos niet worden opgemaakt (veel lijken konden trouwens niet worden geïdentificeerd), maar naar schatting zijn een honderdtal Oostendenaars in deze terreurbombardementen omgekomen, evenals een aantal vluchtelingen en militairen. Balans van de verwoestingen: 1.320 woon- en handelshuizen onbewoonbaar of vernield evenals 89 bedrijfsgebouwen, 65 hotels en pensions en 73 overheidsgebouwen. Tijdens mijn gesprekken met Oostendenaars die dit hebben overleefd (en die nadien tijdens de bezetting nog meer bombardementen hebben moeten meemaken), heb ik er niet één gevonden die ertoe bereid was medeleven te betuigen met de talloze slachtoffers van geallieerde bombardementen op Nazi-

Duitsland in 1943, 1944 en 1945. Overal klonk het “Eigen schuld, dikke bult!” of “Wel besteed!” of “Van ’t zelfde laken een broek!”. Hier gold immers het bijbels gezegde “Wie het zwaard trekt, zal erdoor vergaan...”. Bepaalde Duitse historici trachten aan hun landgenoten terzake een slachtofferrol op te dringen, maar sedert Guernica blijven terreurbombardementen een gruwelijk oorlogsfenomeen dat de Duitsers zelf op gang hebben gebracht. In elk geval had het gebruik van brandbommen in militair opzicht vrijwel geen enkele tactische betekenis, tenzij dan strategisch bekeken. In die zin dat door het terroriseren van de burgerbevolking en door het massaal op de vlucht drijven van hele bevolkingsgroepen, de tegenstander tot overgave zou kunnen gedwongen worden (zoals Nederland na de verwoesting van Rotterdam) of alleszins erg gehinderd werd bij de ontplooiing van militaire operaties (zoals in België). Bovendien was Oostende geen militair bolwerk doch een open stad waar weinig of geen militairen aanwezig waren, tenzij gewonden en op de vlucht gedreven soldaten.

Het Stadsbestuur in de branding

Bij ontstentenis van enige vorm van civiele bescherming of defensie waren – net zoals in 1914 – alle ogen weerom gericht op het Stadsbestuur voor het lenigen van de ergste en meest dringende noden. Andermaal was dat Stadsbestuur daarop allerminst voorbereid. Zoals eerder vermeld, was er in allerijl een onthaalcentrum voor vluchtelingen opgericht, eigenlijk veeleer een doorverwijscentrum en doorgeefluik want het Stadsbestuur wist zelf niet goed hoe en wat hiermede aan te vangen. Alles was in het beste geval improvisatie. Doch toen op 17 mei de eerste gevallen van plundering opdoken, besepte men wel dat het zo niet langer kon en dat men dringend moest omschakelen van improvisatie naar organisatie.

Op 17 mei werd de gemeenteraad in spoedzitting bijeengeroepen. Er stond slechts één punt op de agenda: de ravitaillering. Maar vermits het quorum niet werd bereikt (het minimaal vereist aantal aanwezigen), kon de gemeenteraad niet rechtsgeldig beraadslagen en beslissingen nemen. Zelfs burgemeester Dr. Moreaux was niet aanwezig en ook de schepenen gaven te kennen dat zij insgelijks de stad zouden verlaten (waarmee zij bedoelden dat zij eveneens op de vlucht zouden slaan), wat zij dan ook reeds de volgende dag deden. In die omstandigheden nam Stadssecretaris Michel Surmont, ofschoon geen politiek mandataris, dan maar zelf voorlopig het heft in handen. Gemeenteraadslid Hendrik Serruys werd aangesteld als waarnemend burgemeester en de gemeenteraadsliden François Devriendt en Charles Feys als waarnemend schepenen. Charles Feys is wat dat betreft in de annalen van Oostende een absolute recordhouder geweest: hij heeft die functie slechts één dag uitgeoefend, net lang genoeg om als schepenen van de burgerlijke stand dan toch nog een huwelijk te kunnen voltrekken.

Omdat Prins Karel op 22 mei een officieel bezoek zou brengen aan Oostende en er het gulden boek zou ondertekenen (dat reeds enkele dagen later in de vlammen zou opgaan!), werd op 21 mei in volle oorlogstijd bij Koninklijk Besluit een nieuwe burgemeester benoemd, namelijk Hendrik Serruys. Ter vervanging van Ch. Feys werd Henri Smitsaert aangesteld als schepenen (als gedecoreerde ex-brancardier van de Oostendse vrijwillige reddingsdienst tijdens W.O.1 was hij qua hulpverlening zeker niet aan zijn proefstuk), terwijl advocaat O. Boudolf en ingenieur L. Van Coillie insgelijks werden aangesteld als schepenen. Er was nu opnieuw een College van Burgemeester en Schepenen, met slechts nog zes effectieve gemeenteraadsliden. Er werden dan maar nog negen plaatsvervangende gemeenteraadsliden aangesteld. Aldus kon op 26 mei de gemeenteraad voor het eerst weer rechtsgeldig bijeenkomen, te midden van een onvoorstelbare chaos van bombardementen, beschietingen, brandhaarden, voedselschaarste en plunderingen en met een enorme overlast van vluchtelingen en terugtrekkende soldaten van diverse nationaliteiten. De gemeenteraad, aangevuld met negen notabelen, besloot zichzelf om te vormen tot een “Raad van Algemeen Welzijn”. Dit nieuw en uitzonderlijk organisme heeft onmiddellijk pogingen gedaan om aan de slag te gaan maar dit ging uiterst moeilijk, des te meer daar reeds twee dagen later Oostende

werd bezet door de Duitsers, die al spoedig via de Ortskommandantur hun eigen vorm van “Raad van Algemeen Welzijn” zouden opleggen.

Exodus naar Engeland

De uittocht naar Engeland begon pas op 17 mei goed en massaal op gang te komen, na het opruimen van de magnetische mijnen in de havengeul. Op die dag arriveerde Minister Spaak in Oostende om de evacuatie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken uit hotel “Wellington” te organiseren. Dit was het algemeen startschot voor de exodus. Onmiddellijk werd het in de haven ontzettend druk. Op de kade stonden ruim vijfhonderd Britse onderdanen die dringend moesten overgebracht worden naar Engeland, en na enig geharrewar gebeurde dit uiteindelijk via de Franse pakketboot “Côte d’Argent”. De Belgische pakketboten “Princesse Marie-José” en “Prinses Astrid” en de car-ferry boot van de lijn Oostende-Dover vertrokken met aan boord een massa vluchtelingen met al hun bagage. Eveneens vertrokken 53 vissersvaartuigen, met aan boord de vissers en hun gezin en volgestouwd met bagage en huisraad.

Op 18 mei kwamen de Franse schepen “Côte d’Azur” en “Royen” nog vluchtelingen oppikken. Hierna vertrokken de laatste pakketboten, de “Prince Baudouin” en de “Prins Albert”, samen met de Tilbury-schepen “Améthyste” en “Turquoise” en nog een restant van 36 vissersvaartuigen. Wegens herhaalde luchtaanvallen waren er op 19 mei geen uitvaarten. Onmiddellijk hierna vertrokken de laatste schepen van het Zeewezen: het schip van de hydrografische dienst, de lichtscheperen en de loodsboten. Het laatste schip dat de haven van Oostende kon verlaten (te midden van zware beschietingen), was het Tilbury-schip “Saphir” op 27 mei, daags vóór de capitulatie en de verovering van Oostende. Voor veel van die schepen en voor velen onder hun opvarenden was dit vertrek het laatste dat ze nog ooit van Oostende hebben gezien. Op 31 mei bleek uit een voorlopige telling dat meer dan zesduizend Oostendenaars waren gevlucht naar Engeland, hetzij meer dan een tiende van de bevolking.

Operatie “Dynamo”

Voor sommige vissersvaartuigen was het daarmee nog niet afgelopen, want een aantal onder hen werden door de Britse Navy opgeëist en ingeschakeld in de operatie “Dynamo”, d.i. de evacuatie van het Britse expeditiekorps (en van een groot aantal Franse soldaten) uit Duinkerke. Een operatie zonder voorgaande in de geschiedenis, onder de bekwame leiding van Vice-Admiraal Bertram Ramsay, met hoofdkwartier in Dover. Deze fantastische en grotendeels geïmproviseerde operatie liep van 26 mei tot 4 juni en resulteerde in het inschepen en overbrengen van in totaal 338.226 man (waaronder 113.000 Franse militairen).

Minder gekend is het feit dat deze operatie eigenlijk niet begon op 26 mei in Duinkerke doch reeds op 24 mei op het uitgestrekte strand van Oostduinkerke. Toen dit niet zo geschikt bleek, werd vervolgens een poging gedaan via het strand van Sint-Idesbald, doch weerom zonder goed gevolg. Alzo verder opschuivend, kwam men al vlug in De Panne, Bray-Dunes, Zuydcoote en ten slotte in Duinkerke. Onderweg werd alle militair materieel, uitrusting, brandstof en zware wapens vernield die anders in handen van de Duitsers zouden vallen.

Oostendse schippers en bemanningsleden hebben tijdens deze onvoorstelbare operatie in uiterst moeilijke en gevaarlijke omstandigheden en voorwaarden grootse heldendaden volbracht : de O.200 “Jonge Jan” slaagde erin om 270 soldaten te evacueren, de O.227 “Cor Jesu” bracht het op 274, en de O.225 “Guido Gezelle” bracht in twee reisbeurten in totaal 403 man naar Dover. Maar de O.86 “Georges Edouard” brak alle records door in twee overtochten niet minder dan 1.007 soldaten over te brengen (“ze hingen tot in de mast!”), voldoende voor het samenstellen van een heel bataljon!

Ook schippers uit Zeebrugge en Heist lieten zich niet onbetuigd. De grote uitbinker was hier ongetwijfeld de H.42 “Pharaïlde” (met schipper Theofiel De Groote, op 19.8.2010 overleden in de gezegende leeftijd van 95 jaar). Op 2 juni 1940 neemt de H.42 in Duinkerke 39 Britse soldaten aan boord (voor dit kustscheepje reeds een hele overlast) doch onderweg pikt hij nog 81 drenkelingen op van het gekelderd passagiersschip “Scotia” zodat hij uiteindelijk Ramsgate bereikt met niet minder dan 120 soldaten aan boord! Het gezegde “als haringen in een ton” moet hier voorzeker van toepassing zijn geweest.

Bij al die nuchtere cijfers wordt men toch even stil als men bedenkt en overweegt wat er hier allemaal mee gepaard is gegaan inzake moed en zelfopoffering. Nu nog steeds staan die bemanningen en hun nabestaanden in hoog aanzien bij de in Oostende gevestigde “Koninklijke Federatie der Belgische Zeelieden” die, onder de leiding van voorzitter Fernand Guilbert (destijds zelf in Engeland), alles in het werk stelt om de herinnering aan deze en andere zeehelden levendig te houden via het ledenblad en bij jaarlijkse herdenkingen. Het “wonder van Duinkerke” werd bewerkstelligd met een bont allegaartje van ruim 850 schepen en scheepjes van alle mogelijke aard en omvang, ongetwijfeld de meest vreemdsoortige vloot die ooit de Noordzee heeft bevaren! Hierbij moeten wij onthouden dat dit mede werd mogelijk gemaakt, vooreerst door de slag aan de Leie (waardoor het Belgisch leger de Britten de nodige tijd heeft doen winnen) en vervolgens ook door de niet geringe inbreng van gedeelten van onze vissersvloot.

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES :

- Stuka's ten aanval
- Schepen gekelderd in de dokken